ղական ձայն չը պէտք է ունենայ այն անձը, որ բոլորովին անդամ չէ։

Իսկ մարտի 9-ի ժողովի մէջ ընտրում էին և քուէարկվում էին այնպիսի անձինք, որոնք ընկերութեան անդամ չէն և գուցէ երբէք չէն էլ լինի։

Բերենք այստեղ և կանօնադրութեան 9-որդ յօդուածը։ «Ընկերութեան ընդհանուր ժողովների մէջ ներկայ գտնվող ամեն կարգի երկսեռ անդամները ընտրողական ձայն ունեն և ընտրելի են ընկերութեան ամեն պաշտօնների համար։»

Իսկ ովքեր են ընկերութեան անդամները. սրանք են՝ իսկական, մշտնջենաւոր, աշխատակից և պատուաւոր անդամները, բայց կանօնադրութեան ոչ մի յօդուածում ասված չէ, որ հիւրերն էլ, որոնք մինչև անդամ հրաւիրված են եղել, իրաւունք ունենային անդամ կոչվելու, ուրեմն ընտրելու և քուէարկվելու։

Ուրեմն պարզ է որ թէ ընդհանուր ժողովը և թէ նախագահը պարտազանց եղան կանօնադրութեան առջև և ընկերութեան գործին համակրող հասարակութիւնը կատարեալ իրաւունք ունի, մեր կարծիքով, անվաւեր համարել մարտի 9-ի ընտրութիւնները և պահանջել որ կայանայ նոր ընդհանուր ժողով, որի մէջ մասնակցեն միմիայն ընկերութեան անդամները և ոչ թէ նրանք, որոնք կանօնադրութեան զօրութեամբ ոչ իսկական, ոչ մշտնջենաւոր (մշտական), ոչ աշխատակից, ոչ էլ պատուաւոր անդամ կարող են կոչվել, այլ միմիայն հիւրեր են։

Երկրորդ սխալ որ գործեց նախագահը, այն էր, որ նա չը մտածեց բացատրել ընդհանուր ժողովի մեծամասնութեանը, որ ի հարկէ կարօտ էր օրինաւոր բացատրութեան, թէ ինչ տեսակ անձինք պէտք է ընտրվեն վարչութեան և խմբագրական մասնաժողովի մէջ, ինչ է այդ պաշտօնական անձինքների կոչումը, պարապմունքը, պաշտօնը, ինչի մէջ պէտք է կայանայ նրանց գործունէութիւնը։

Այդ է պատճառը որ մարտի 9-ին ընտրվածներից մի քանիսները բոլորովին անյարմար են իրանց յանձն առած պաշտօնին։

Դորա մասին մենք կը խօսենք մեր վաղվայ համարում։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

—

20 փետրվարի

Ահա ձեզ լաւ ապացոյց, թէ ինչ հասարակութեան մէջ որ կան բանիմաց և հասկացող մարդիկ և մի և նոյն ժամանակ—գործունեայ մարդիկ—այնտեղ կայ և կեանք. այնտեղ կայ հասարակական շահ, այնտեղ կայ համակրութիւն ազգային ամենայն բարձր ձգտումների, այնտեղ կայ արձագանք ամենայն մի ազգօգուտ ձեռնարկութեան, այնտեղ կայ ցաւակցութիւն թշուառ սովատանջների.....

Ամսիս 17-ին Մօսկվայի հայոց եկեղեցում մի քարոզ խօսվեցաւ կարճ—բայց ազդու և զգալից էին արժանապ. հայր Սուրէնեանցի խօսքերը, որոնք կայծակի նման թափանցեցին իւրաքանչիւր հայ սիրտ, ուր դեռ սպառված չէ կարեկցութեան և եղբայրսիրութեան զգացմունքը։ Եւ կարելի էլ չէր երկար խօսել այն մորմոքիչ տեսարանների մասին, որ մանրամասնօրէն հաղորդում են մեր լրագիրները սովատանջների վրա։—Ապա դիմելով հայ հասարակութեանը—օգնութեան ձեռք մեկնել թշուառ վանեցի սովատանջներին, մեծաւորապէս այսպէս վերջացրեց իր խօսքը արժանապ. քարոզիչը։ «Խնդրում եմ, աղաչում եմ ձեզ, ասաց նա, որ շուտով օգնութեան հասնէք այս ճգնաժամին, վտանգը մեծ է և աւելի մեծ, քան դուք՝ գուցէ կարծում էք. վտանգի հետևանքը աւելի կորստաբեր կարող է լինել. անհրաժեշտ է օգնել և շտապելու է։ Դուք պէտք է արդարացնէք այն յոյսը և ակնկալութիւնները, որ դրել են մեր թշուառ եղբայրները ձեզ վրա. դուք պարտական էք օգնել և՛ իբրև սոսկ մարդ և՛ իբրև հայրենակից. հաց, հաց են նրանք խնդրում և դուք մի պատառ հաց տալով—և կեանք կը տաք նրանց, որոնք այսքան դար հայրենեաց աւերակների հսկողներն են, մեր նախնեաց սուրբ նշխարների պահապանները, հաւատոյ կենդանի նահատակները, հայոց աշխարհի կենտրոնը, մեր ապագայի յոյսը....»

Այնուհետև նա առաջարկեց հասարակութեանը երեք անձինք—մեծ. պ. պ. Յ. Անանեանցին, Զ. Լիանոզեանցին և եկեղեցու երեցփոխան-Մ. Փանեանցին—որ յանձնաժողով կազմեն ժապաւինած մատեանով և նուէր ժողովեն հասարակութեան մէջ յիշեալ սովալլուկների համար։

Միւս օրը մեծ. պ. Անանեանցը հրաւիրական նամակներ ուղարկեց Մօսկվաբնակ հայերին՝ «շնորհ բերել իր տուն—սովատանջ վանեցոց օգնելու համար խորհրդակցութիւն անելու» Ժողովեցան մօտ 25 անձինք։ Արժանապ. Հ. Սուրէնեանցը այսօր էլ մի քանի խօսք ասաց այն սարսափելի սովի մասին, որ սպառնում է բնաջինջ անել շատ հայ գիւղեր. յետոյ նա յիշեց այն ջերմ համակրութիւնը, որ Մօսկվայի հայ հասարակութիւնը միշտ ունեցել է ամենայն մի ազգաշահ ձեռնարկութեան։ Նրա խօսքերից իմացվեցաւ, որ մօսկվաբնակ հայերը վերջին 3 տարում, բացի զանազան տուրքերից և օտարական քահանայ կամ աշխարհական շատ անձինք հայրենիք վերադարձնելուց (անշուշտ հոգալով նրանց ճանապարհածախքը)—խոշոր դրամական նպաստներ են հասցրել հետևեալ ձեռնարկութեանց համար. հայ գաղթականներին (1877—78 թ.,) մի տաճկաստանցի Պօղոս վարդապետին,—Մանիսայի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու համար. Արքեպ. Խորէն-Նարբէյին—Պօլսի ազգային Մատենադարանի համար. հանգուցեալ գեներալ Լազարեանցին — Ալաշկերտի գաղթականների համար, «Արարատեան» ընկերութեան, Խորէն վարդապ. Ստեփանէին—Էջմիածնի ճեմարանի համար, Ռուբինեան վարդապետին—Կարինի երկրագործական ուսումնարանի համար։

Մի մխիթարական երևոյթ է տեսնել այսպիսի մի շարք բարեգործութիւնների. և այստեղ—բացի զգալի օգնութիւնից, որ հասցրել է հասարակութիւնը կարօտեալներին, այստեղ—ասում եմ, երևում է շարժումն, կեանք, հասարակական և ազգային շահ.... Ահա, ինչ է մեզ համար թանգ։ Անցան այն տխուր ժամանակները, երբ հայ հարուստը կարծում էր, որ եթէ մի բուրլ տայ ուրիշին—աղքատին, քաղցածին—իր տունը կը քանդվի, մինչդեռ ծանր էր թւում նրան այդ նուէրը. «Ախար-ինչու ես նրան փող տամ, խում պարտք չիմ. խում ինձ ապրանք չի տուել, որ ես փող տամ. թող դատի ու ուտի....»—Այժմ կուշտ մարդը, հարուստ մարդը սովորեցաւ ձեռքը շուտ շուտ ջիբը տանել փող հանելու, ողորմութիւն տանե-

---

էլ վատ ենք, հաւից էլ վատ ենք... ոչխարը գոնէ եղջիւրներ ունէ, երբեմն նրանցով կռվում է. հաւը սուր եղունգներ ունէ, երբեմն նրանցով ծակոտում է... իսկ մենք մեզ պաշտպանելու համար ոչինչ չունենք.... Մենք մարդկութեան կեղտն ենք, նրա կղկղանքն ենք, որ պէտք մաքրել, ոչնչացնել, որ մարդկութիւնը չապականվի...

Այդ խօսքերը այնպիսի մի մաղձային դառնութեամբ արտասանեց նա, որ եղբայրները սարսափեցան։

—Ի՞նչ ենք մենք, շարունակեց նա առաջին եղանակով.—միր և գործունեայ մշակներ... և դրանով պարծենում ենք... բայց էշը, ձին, եզը, գոմէշը մեզանից աւելի ուժեղ են և մեզանից աւելի շատ են բանում... մենք բանուոր անասուններ ենք և աւել ոչինչ...։ Քրդի նիզակը աւելի մեծ գործ է կատարում, քան թէ մեր աշխատասէր արօրը և գութանը...։ Մենք վաստակում ենք, նրանք ուտում են...մենք գեղեցիկ աղջիկներ ենք հասցնում, նրանք են վայելում մեր աղջիկների սէրը...։ Ինչ որ գեղեցիկ է, ինչ որ լաւ է, մեզ համար չէ... մեզ համար են պահված բոլոր տգեղութիւնները, որովհետև մի լաւ բանի արժանաւորութիւն չունենք...։

—Քանի օր առաջ, շարունակեց նա,—մի այսպիսի խօսակցութիւն ունէի հօրս հետ. հայրս աշխատում էր ինձ համոզել, թէ մեր դրութիւնը այնքան աննախանձելի չէ, որքան մենք կարծում ենք, և ցոյց էր տալիս մեր օդի մէջ կանգնած հարստութիւնը, որին բաւական են մի խումբ քրդեր, մի արշաւանք,—և ահա բոլորը ոչնչացաւ։ Հիմա եկ, դու նրան ասա, թէ տնիցդ քարշելու, տանելու են քո սիրելի զաւակը, և դու աչքերդ բաց-բաց պիտի նայես, և մի խօսք անգամ ասելու համարձակութիւն չը պիտի ունենաս...։—Ա՞յդ էլ լաւ դրութիւն է։ Այդպիսի դրութեան կարող է համբերել հայը միայն, անամօթ, անպատիւ հայը միայն...։—Ե՛կ, դու գնա, վագրի որջից դուրս քարշիր նրա ձագը. նա իսկոյն քեզ իր բոյնի առջև պատառ-պատառ կանէ։—Այսպէս է և քուրդը։ Բայց մենք ինչ ենք... մենք ոչինչ ենք...

Հայրապետի խօսքերը այն աստիճան բարկութեամբ վառեցին իր եղբայրներից մի քանիսի սրտերը, որ նրանք միաձայն վճռեցին ընդդիմանալ, մեռնել և չը տալ Ստեփանիկին քրդի ձեռքը։

—Այդ ոչինչ նպատակի չի հասցնի, պատասխանեց խոհեմ և բազմափորձ Հայրապետը.—մենք կը մեռնենք, բայց Ստեփանիկին դարձեալ կը տանեն...

—Գոնէ մեռնելուց յետոյ մենք չենք տեսնի մեր քրոջ անպատուութիւնը և հանգիստ կը լինենք մեր գերեզմանում...մէջ մտաւ եղբայրներից մէկը, Ապօն։

Բայց միւս կողմից յայտնվեցան հակառակորդներ։

—Մենք պիտի մեռնենք, այն էլ մի աղջկայ համար, ու մեր երեխաներին անտէր պիտի թողնենք, դա ինչ խելք է, խօսեց եղբայրներից մէկը, որին կոչում էին Օհան։—Ես իմ ձեռները լուանում եմ այդ գործից. մէկ քոյր ունէինք, թող չը լինի, դա մեծ ցաւ չէ. ինչու մենք մեր գլուխը պէտք է մահի տանք նրա համար։

Եղբայրներից մի ուրիշը, որին կոչում էին Յակօ աւելի շահաւոր և աւելի գործնական կէտից նայելով Ստեփանիկի վիճակի վրա, սկսեց պաշտպանել Օհանի կարծիքը, ասելով.

—Ես դրա մէջ ոչինչ անբախտութիւն չեմ տեսնում. մի կողմից շատ լաւ է, երբ մենք ֆաթթահ բէկի նման փեսայ կունենանք, այն ժամանակ բոլոր հայերը մեզանից կը վախենան։—Օրինակ ձեզ, աւելացրեց նա, մեր դրացի Մըկօն, նա ինչ մարդ է, տանը ուտելու հաց չունի, բայց որովհետև նրա աղջիկը մի քրդի կին է, դրա համար մենք ամենքս Մըկօից վախենում ենք, հետը խօսել չենք կարողանում, հէնց որ մի բան ասենք, Մըկօն կը սովորացնէ քուրդ փեսային և քուրդը մի գիշեր կը գայ, մեզ մեր տան մէջ կը մորթէ։ Լաւ չէ՞ մի այդպիսի փեսայ ունենալ։

Այդ խօսքերը գրգռեցին Ապօի բարկութիւնը, որ առաջարկում էր ընդդիմանալ, և մինչև անգամ մահ յանձն առնել, և պաշտպանել իրանց քըրոջ պատիւը։ Նա ասաց.

—Յիսուս Քրիստոս վկայ, դու խելքդ կորցրել ես, Յակօ, այդ ինչեր ես խօսում, գիժն էլ այդպէս չի խօսի։ Մենք պէտք է մեր լոյս հաւատը կորցնենք, մեր քոյրը անօրէն և անհաւատ քրդի ձեռքը պէտք է տանք, նրա համար միայն, որ հայերը մեզանից կը վախենան և մեզ կը պատուեն...։ Թո՛ղ չը լինի այսպիսի պատիւը։ Բայց գիտես, որ երեսից կարելի է պատուեն, բայց սըրտում ամեն մարդ կանիծէ մեզ։ Ո՞վ է սիրում Մըկօին, որ աղջիկը քրդի տուաւ։ Այդ ուրիշ բան է, որ նրանից վախենում են. շնից էլ, գայլից էլ շատերը վախենում են....

Եղբայրներից մէկը, որ բոլոր ժամանակը լուռ էր, իր յատուկ կրօնական փիլիսոփայութեամբ, սկսեց հակառակել Ապօին, առաջ բերելով այն փաստերը, թէ չէ կարելի փոխել Աստուծոյ կարգադրութիւնները, ինչոր լինելու է, կը լինի.—թէ Աստուած քուրդին քուրդ է ստեղծել, հային՝ հայ. քուրդին զէնք է տուել, հային՝ բահ. թէ մէկը միւսի տեղը բռնել չէ կարող, թէ այդ բոլոր բաները Աստուծոյ ձեռքումն են և վերջացրեց իր խօսքերը հետևեալ օրինակով.

—Ագռաւը շատ կը ցանկանար սիրամարգի փետուրներ ունենալ, բայց ո՞վ կը տայ։ Աստուած մէկին այսպէս է ստեղծել, միւսին այնպէս։

Ապօն պատասխանեց նրան.

—Դու մոռանում ես, եղբայր, որ ագռաւը և սիրամարգը զանազան թռչուններ են. բայց քուրդը և հայը երկուսն էլ մարդիկ են։ Քուրդը մօրից զէնքով չէ ծնվում. նա ծնվում է նոյնպէս մերկ, նոյնպէս թոյլ, որպէս հայը։ Ի՞նչու ես դու ամեն բան Աստուծոյ վզին դնում. միթէ նա է քրդի ձեռքը զէնք տուել, որ գայ մեզ կոտորէ, որ գայ մեր աղջիկները մեր տնից քարշէ, ու տանէ. միթէ նա է մեզ այսպէս խեղճ և վախկոտ չինել։ Աստուած այդ բաների մէջ չէ խառնվում. նա մեզ խելք է տուել, որ ընտրենք՝ ինչ որ լաւ է, ինչ որ օգտաւէտ է։ Եթէ դու կը գնաս այս րոպէիս քեզ այդ գետը կը գըցես, Աստուած երբէք քո ձեռքից չի բռնի, որ արգելէ, դու ինքդ ես քեզ կորցնում...։

Հայրապետը, երէց եղբայրը, խորին լռութեամբ լսում էր վիճաբանութիւնները։ Նա պատրաստ էր վեր կենալ և Ապօի ճակատը համբուրել, բայց չը կամեցաւ վիրաւորել միւս եղբայրներին։

—Տեսնում էք, ասաց նա ծանր կերպով,—մենք վեց եղբայրներ ենք հաւաքված այստեղ, բայց միմեանց չենք հասկանում և միմեանց հետ չենք միաբանվում։ Բայց որքան դժուար է միաբանել մի ժողովուրդ և մի ամբողջ ազգ...։ Քանի որ մենք այսպէս կը լինենք, մեր վիճակը միշտ անբախտ կը մնայ....Մեր գլխին՝ կը տան, մեր երեսին կը թքեն, մեր կինը, մեր աղջիկը, մեր ապրանքը, մեր հողը մեր ձեռքից կը խլեն... և մենք ստիպված կը լինենք համբերել ամեն տեսակ անպատուութիւնների, ամեն տեսակ չարչարանքների, և մի ողորմելի գերաստի նման պէտք է մեր թշնամու համար աշխատենք, որ նա գոհ և բախտաւոր ապրի։ Իսկ մենք պիտի փառք տանք Աստծուն, որ գոնէ խընայում են մեր կեանքին, գոնէ թոյլ են տալիս մի չնչին զեռունի նման քարշ գալ երկրի վրա....

Խորին տխրութեամբ վերջացնելով իր խօսքերը, Հայրապետը առաջարկեց, որ Ստեփանիկին հեռացնեն իրանց տնից և առժամանակ պահեն ս. Յովհաննու վանքում, մինչև հնար կը գտնեն այնտեղից տանել, ռուսաց սահմանը անցկացնել, և այնտեղ ռուսաց հողի վրա նա ազատված կը լինի։

Օհանը և Յակօն չը համաձայնվեցան մինչև անգամ այդ առաջարկութեանը, ասելով, թէ դա կը լինէր մի ուրիշ տեսակ ընդդիմադրութիւն բէկի կամքին,—թագցնելով մեր քրոջը, ասացին նրանք, մենք պատճառ կը տանք բէկի բարկութեանը և հետևապէս նրա վրէժխնդրութեանը։

Նրանք առաջարկում էին թողնել Ստեփանիկին տանը, դարձեալ կրկնելով մի և նոյն խօսքերը, թէ Աստուած ինչ որ կամեցել է, այն կը լինի, թէ Աստուծոյ գրածը մարդ չէ կարող ջնջել և այլն...

Մի քանիսը պահանջում էին յայտնել իրանց հօրը, և նա որպէս տան մեծը և ընտանիքի գըլխաւորը, որպէս կը կամենայ, թող այնպէս կարգադրէ։ Այսպէս վիճաբանութիւնը երկարում էր և ոչ մի հետևանքի չէին հասնում։

Յանկարծ խորհրդի մէջ խառնվեցաւ բուն, բոթաբեր և զզուելի բուն։ Ծառերի միջից լսելի եղաւ նրա չարագուշակ ձայնը։ Բոլորը սարսափեցան։

—Լսեցէք, մենք ուղիղ էինք ասում, ձայն տըւեցին Օհանը և Յակօն,—ահա բուն էլ հաստատում է մեր խօսքը, վերջը վատ կը լինի, եթէ Ստեփանիկին հեռացնենք տնից։

Միայն Հայրապետը և Ապօն մնացին հաստատ իրանց համոզմունքի վրա։ Խորհուրդը վերջացաւ անորոշ կերպով, առանց մի վճռական եզրակացութեան հասնելու։

(Կը շարունակվի)

...լու, օգնութեան հասնելու, աժմնա սկսում է հասկանալ, որ բացի իրանից և իր փորից—կան աշխարհումը և այլ մարդիկ, որոնք կարօտ են, որոնք քաղցած են, որոնք օգնութիւն են խնդրում, որոնք՝ վերջապէս նոյնպէս իրաւունք ունեն ապրելու.... Այս մեծ քայլափոխ է ժողովրդի ինքնաճանաչութեան մէջ դէպի առաջ. այստեղից արդէն դժուար չէ դէպի աւելի բարձր և ազնիւ ձգտումներ....

Երկու ժամվայ մէջ հաւաքվեցաւ 3550 րուբլի քսան և հինգ մարդոց մէջ.

Իրաւի, հրաւիրածների թիւը 25 մարդուց աւելի էր, բայց շատերի բացակայութիւնը ամենևին նշան չէ, թէ նոքա հրաժարվում են հանգանակութիւնից—փող տալուց. Հանգանակութեան մատեանով պէտք է շրջէն ժողովրդի մէջ. Բացի դրանից մի պարոն (Գ. Սուլթան-Շահ) մինչև անգամ դիմել է հայր Սուրէնեանցին, խնդրելով մի ժապաւինած մատեան իր օտարազգի բարեկամների մէջ նուէրներ ժողովելու համար. մի երկու հոգի (պ. պ. Ժամհարեանց և Հէջուբեանց) արդէն 1000 րուբլու չափ ժողովել են իրանց ծանօթներից և խոստանում են մօտ օրերս մի նշանաւոր գումար կազմել այդ նուէրներից. Հայ ուսանողները ևս իրանց լուման չտապում են դնել ազգային սեղանի վրա. նոյնպէս և երաժշտական—գրականական երեկոն, որոյ մասին ես արդէն ձեզ գրել եմ, խոստանում է մի բաւականաչափ գումար կրկին սովատանջների համար.

Հիմա խնդիրը այն է. ինչ կերպով է հասցնելու օգնութիւն սովատանջներին. Այստեղ կարծիքները տարբեր են, ոմանք ասում են—ուղղակի փող ուղարկել, ոմանք—հաց. վերջապէս հաւանելի թուեցաւ ամենքին հեռագրով իմանալ սրա մասին ռուսաց կօնսուլ պ. Կամսարականի կարծիքը և այնուհետև նրա համեմատ տնօրինել այնպէս, ինչպէս որ աւելի յարմար կը լինի և՝ որ գլխաւորն է—աւելի օգտակար և փրկարար.

Այժմ մի երկու խօսք «Մշակի» մասին. Թող ինչ կամին ասեն. որքան կամին—բողոք ճղեն, անհերքելի է միայն այս իրողութիւնը. մի լրագիր, մի հասարակական օրգան, այն ժամանակ միայն լիովին կատարած կը լինի իր պարտականութիւնը և մեծ ծառայութիւն մատուցած հասարակութեանը, երբ որ նա շուտով օգնութեան է հասնում ժողովրդի տառապանքներին և վտանգներին—այն ճգնաժամին, երբ ինքն ժողովուրդը՝ տարաբաղդութիւնից շուարած և վտանգից զարհուրած—չը գիտէ ինչ մտածէ, ինչ սկսէ, ինչ գործէ, որին դիմէ. Ահա այստեղ է պէտք հասարակական թերթի օգնութիւնը, այստեղ հարկաւոր է նրա ուղղութիւնը, նոյն խելացի առաջնորդութիւնը, որով պէտք է գործ տեսնէ նա՝ իրագործելի միջոցներ առաջարկելով, օգնութիւն խնդրելով, կարեկցութիւն և եղբայրսիրական ջերմ զգացմունքներ քարոզելով, համակրութիւն ներշնչելով իր ընթերցողների մէջ և դուրս կանչելով նրանց մէջ այն ազնիւ ձգտումները, որոնք պէտք է դրդեն նոցա գործելու, օգնելու. Եւ այս պարտականութիւնները—այս փոքր ծառայութիւնը մեծ մասամբ արդէն ցոյց տուել է և ցոյց է տալիս «Մշակը». Ես հաւատացած եմ, որ ներկայ եռանդուն շարժումը սովատանջների համար—մեծ մասամբ կրկին «Մշակի» ազդեցութեամբն է. Թող լաւ ուշադրութիւն դարձնեն միւս լրագրները վերոյբերեալ իրողութեան վրա և այն ժամանակ գուցէ շատ մութ խնդիրներ պարզուէին.....

Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԴԶԼԱՐԻՑ մեզ գրում են հետևեալը՝ «Ցեղուոյս հայ սիրողների խումբը, փետրվարի 15-ին երրորդ անգամ ներկայացրեց յօգուտ աղքատների «Պէպօ» կօմեդիան. Ներկայացումը շատ աջող անցաւ. Մեր շնորհակալութիւնը յայտնելով այդ խմբին, յոյս ունենք, որ նա կը շարունակէ մի քանի ներկայացումներ տալ յօգուտ Տաճկաստանի սովեալներին»:

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ հաղորդում են. «Քիւրդամիր և Ալվանդ գիւղերում յայտնված տարափոխիկ հիւանդութիւնը սաստիկ կոտորածներ է անում. Հիւանդացածներից միայն 8% է ապրում. Գաւառապետի հետ քշեալ գիւղերը գնացող բժիշկները, թէև հետազօտել են հիւանդութիւնը, բայց իրանց կարծիքների մէջ տակաւին չեն համաձայնվել. Մէկը պնդում է, թէ ժանտախտի նշաններ է նըկատում հիւանդների մէջ, իսկ միւսը հերքում է նրա կարծիքը. Որքան յայտնի է այս երկու բժիշկները պիտի գան Թիֆլիս իրանց հետազօտութիւնների մասին զեկուցում տալու տեղային բըժշկական խորհուրդին»:

—

Մեզ գրում են ՇԱՄԱԽՈՒՑ, որ փետրվարի 19-ին հանդիսաւոր կերպով կատարվեցաւ Թագաւոր կայսրի 25-ամեայ գահակալութեան տօնախմբութիւնը. Այլ և հաղորդում են, որ այս քաղաքում սկսել են նուիրատուութիւններ հաւաքել յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան և վանի սովատանջների. Նամակագիրը աւելացնում է, թէ երիտասարդները այս գործում բոլորովին անտարբեր են մնում, աշխատում են միայն ծերունիները. Դա բոլորովին պատիւ չէ բերում Շամախու երիտասարդութեանը.

—

Մեզ հաղորդում են Վ. ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ, որ «Մեղուի» մէջ հրատարակված այն լուրը, իբր թէ դըպրոցների հին հոգաբարձութիւնը չէ կամենում հաշիւ տալ նոր հոգաբարձութեան,—բոլորովին սուտ է և անհիմն. Որովհետև հին հոգաբարձութիւնը քանիցս անգամ կամեցել է հաշիւ ներկայացնել, իսկ նորը գանցառութեան տալով, չէ կամեցել ընդունել. Եւ եթէ կայ նոր հոգաբարձուների մէջ մի խղճմտանքով և իր պարտաւորութիւնը ճանաչող անձն, դա դարձեալ հին հոգաբարձու պ. Մ. Արասխանեանցն է, որ թէ հին և թէ նոր հոգաբարձութեան գանձապետն է. Նրա ճշմարտասիրութեան և եռանդոտ գործունէութեան մասին ոչ մի ագուլեցի չէ կարող կասկածել, բացի վերոյիշեալ գրպարտիչ լրատուից.

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ զանազան գանգատներ են գըրում պ. Գ. Տէր-Ա.... մասին, որը աններելի միջոցներով վկայականներ ձեռք ձգելով, նպատակ ունի ներկայացնել հոգևոր իշխանութեանը քահանայ ձեռնադրվելու համար. Նամակագիրները խնդրում են բարձր հոգևոր կառավարութեանը ուշադրութիւն դարձնել քահանայացուի արժանաւորութիւնների վրա.

—

Մեզ դարձեալ գրում են ԴԻԼԻՋԱՆԻՑ, որ դըպրոցի հոգաբարձուն հաշիւ չէ ներկայացնում հասարակութեանը. Նոյն տեղից հաղորդում են, որ պ. Բ. Արծրունին և դպրոցի ուսուցիչը նուիրատուութիւններ են հաւաքում յօգուտ վանի սովատանջների.

—

Մեզ հաղորդում են ՍՂՆԱԽԻՑ, որ փետրվարի 19-ին մեծ հանդիսով կատարվեցաւ Թագաւոր կայսրի 25 ամեայ յօբելեանը. Նոյն տեղից հաղորդում են, որ քաղաքի մէջ սկսվել է տարածվել բողազացաւ հիւանդութիւնը.

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են, որ այստեղ ստորագրութիւն բացվեցաւ և նուէրներ են հաւաքվում յօգուտ Թիւրքաց Հայաստանի մեր սովատանջ եղբայրների.

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են, որ պ. նահանգապետի կարգադրութեամբ քաղաքի հայ և թիւրք բնակիչներից հաւաքվեցաւ 10,000 րուբլ և այդ գումարով մտադիր են ուրիշ տեղերից ալիւր բերել տալ էժան գնով ծախելու համար. Այժմ ալիւրը ծախվում է պուդը 3 ր. 20 կոպէկ, ցորենը 2 ր. 50 կ., գարին 2 ր. 20 կ., միսը՝ ոչխարին 12 կ., իսկ տաւարինը 7—8 կ., ձուի հատը 4—5 կոպէկ.

—

Մեզ հաղորդում են Հ. ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ, որ գեներալ Քալբալի-խանը ընծայեց ժողովրդին 50 պուդ ցորեն. Բացի դորանից մի քանի պարոններ փող են ժողովել, և յանձնել մի քանի հացթուխների, որ հացը բազարում սովորականից էժան գնով ծախեն.

—

Մեզ գրում են, որ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ գաւառի Ցամէշ գիւղի բնակիչ Խեկօ Աւետիսեանցը և Աստատուրեանցը սկսեալ 1879 թւականի ապրիլի 14-ից անյայտացած են. առաջինը 30 տարեկան է, իսկ երկրորդը 35. երկուսն էլ թուխ դէմք ունեն. Լսում ենք, որ նրանց անյայտացրել են Չըլդըր սահմանի տաճիկները, ուր գնացել էին իրանց բնակութեան համար յարմար տեղ գտնելու.

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ հաղորդում են. «Վեհափառ կաթողիկոսի հրամանին համեմատ, Թիֆլիսի վիճակային կօնսիստօրիան հաղորդեց քաղաքիս հոգևոր կառավարութեանը, որ «Նոր-Արշալոյս» դպրոցի համար հոգաբարձական նոր ընտրութիւն լինի, բոլորովին անկախ «Ընծայարէթեան» և «Կարապետեան» դպրոցների հոգաբարձութիւնից, թէև մինչև դպրոցների հոգաբարձութիւնների միութիւնը ցանկանում էին ոմանք զանազան շահեկան նպատակներով»:

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են, որ Մէջիդի մօտի կամուրջը, որ քաղաքի մէջ նշանաւոր կամուրջներից մէկն է, փուլ է եկել և ուշադրութիւն դարձնող չը կայ. Բացի դրանից փոստատան առջև հրապարակի վրա ձիները հալվելով, մեծ լճակ է կազմվել, որ անցնել անհնարին է.

—

Մեզ գրում են ՕԴԷՍԱՅԻՑ. «Այս քաղաքում մօտ 200 տուն հայեր կան, որոնք արհեստով գրեթէ բոլորն էլ սափրիչներ են և աղքատ. Քաղաքի հարստութիւնը և վաճառականութիւնը գըտնվում է յոյների և հրէաների ձեռքում. Որի ընդհակառակն, հայերը շատ աղքատ են. Ունեն մի եկեղեցի, երկու քահանաներ և մի ուսումնարան, որ նոր է բացվել. Առհասարակ այս քաղաքի հայերը կորցրել են իրանց ազգային առանձնութիւնները և մինչև անգամ խօսում են յունաց և հրէից լեզուով»:

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ հաղորդում են, որ փետրվարի 6-ին այնպիսի սաստիկ ցրտեր եղան, որ մի քանի օր խանութները փակված մնացին. երեք ռուսների դիակները սառած գտան, որոնք հարբած մնացել էին դրսում. Թանգութեան պատճառով գողութիւններ և մարդասպանութիւններ խիստ յաճախ են պատահում. այս օրերումս սպանեցին երեք թուրքերի և մի ռուս կնոջ.

—

«Մշակի» № 25-ի պ. Շամախեցու նամակի դէմ մենք ստացանք շատ հերքումներ նոյն քաղաքի հայ-աւետարանականներից, որոնց թողեցինք անտիպ, միայն մէկը տպելով. Խորհուրդ կը տայինք այդ պարոններին դադարեցնել այդ բանակռիւը, դա աւելի երկպառակութիւնների առիթ կարող է լինել, որ շատ ցանկալի չէ.

—

Մեզ գրում են ՇԱՄԱԽՈՒՑ, որ այդտեղ ամեն բան թանգացել է. ալիւրի պուդը արժէ 2 ր. 40 կ., միսը, ոչխարինը՝ 15—20 կ., տաւարինը 10—15 կ., ածուխի մի բեռը 4—5 ր., ժողովրդի ստորին դասակարգը անհրաժեշտ պիտոյքների կողմից մեծ դժուարութիւնների մէջ է գտնվում.

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են, որ փետրվարի 28-ին տեղային երկսեռ դպրոցների ուսանողները, ուսուցիչների և հանդիսականների մեծ բազմութեան հետ «Մարդ. ընկերութեան» դահլիճում փառաւոր հանդիսով տօնեցին Վարդանանց նահատակների յիշատակը.

—

Մեզ մեղադրում են, որ «Մշակի» մէջ տպված անունների և ազգանունների մէջ երբեմն սխալներ ենք անում. Եթէ պ. պ. նամակագիրները ցանկանում են, որ տպագրական սխալները չը պատահեն, թող սովորեն իրանք պարզ գրել.

—

Կիրակի օր, մարտի 9-ին, ժամը 12-ին կայացաւ Արծրունու թատրօնում «Հայերէն գրքերի հրատարակութեան Թիֆլիսի ընկերութեան» ընդհանուր ժողովի նիստը. Ժողովի նախագահ ընտրվեցաւ Ա. Նահապետեան. Ձայների բազմութեամբ ընտրվեցան ընկերութեան վարչութեան և խմբագրական մասնաժողովի համար հետևեալ պաշտօնական անձինք. վարչութեան ատենապետ՝ Արգար Յովհաննիսեան, փոխ-ատենապետ՝ Նիկողայոս Միրզօյեան, վարչութեան երկու անդամներ՝ տիկին Կատարինէ Եւանգուլեան և պ. Գաբրիէլ Միրզօյեան, ատենադպիր՝ Աղէքսանդր Քրիմիչեան, գանձապահ՝ Մովսէս Թաւաղեան և գրապահ Բարսեղ Կանդուրալեան. Խմբագրական մասնաժողով. Արշակ Նահապետեան, Սեդրակ Մանդինեան, Ստեփան Պալասանեան, օրիորդ Նատալիա Տէր-Մարկոսեան, Աւետիք Բաբայեան, Պօղոս Ղամբարեան և Յովհաննէս Չիգիլեան.

—

Յայտնի ձեռնածու պ. Կօզլօվ որ արդէն մի քանի գեղեցիկ ներկայացումներ է տուել Արծրունու թատրօնում, առաջարկել է հետևեալ կիրակի օր, մարտի 16-ին, տալ նոյն թատրօնում մի ներկայացումն յօգուտ վանի սովատանջների. Նրա առաջարկութիւնը ընդունվեցաւ և Արծրունու թատրօնը այդ գիշերվայ համար տրվում է նրան անվարձ. Չէ կարելի շնորհակալութիւն չը յայտնել պ. Կօզլօվին և յոյս կայ որ Թիֆլիսի հայոց հասարակութիւնը համակրելով բարի գործին, կը շտապի ներկայ գտնվել թատրօնում.

—

Մարտի 9-ին, գիշերը, Թիֆլիսի երկու զանազան կէտերի վրա հրդեհ յայտնվեցաւ՝ Երևանեան հրապարակի մի խանութի մէջ (Ջուբալօվի տանը) և Միքայէլեան կամուրջի վրա (Միրզօեվի տանը). Զարմանալի է որ հրդեհները այժմ մեծ մասամբ կիրակի օրերն են յայտնվում մեզանում, երբ խանութները փակված են և ուրեմն ոչ կրակ, ոչ լոյս կարող է լինել խանութի մէջ. Այդ տխուր երևոյթները, որոնք սկսում են աւելի և աւելի յաճախ կրկնվել Թիֆլիսում, չափից դուրս կասկածաւոր են դառնում. Ցանկալի է որ արդարադատութիւնը խիստ քննութեան տակ դնի այդ դէպքերը և եթէ մեղաւորներ կան, չը խնայի այդպիսիների վերաբերութեամբ իր ամենախիստ պատիժները. Շատ անմխիթար բան է երբ մի հասարակութեան մէջ արմատացած յանցաւոր հակումները կարելի է զսպել միմիայն ամենախիստ պատիժներով.

—

Մարտի 10-ին, գիշերը ժամը 1-ին, կրկին հրդեհ յայտնվեցաւ Երևանեան հրապարակի վրա, այն խանութի հարևան խանութում, ուր մարտի 9-ին կրակ յայտնվեցաւ. Վերջապէս Թիֆլիսում ապրելը անտանելի է դառնում.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՒՆԵԼ ՍԵՆՏ-ԳՕԹԱՐԴ ՍԱՐԻ ՄԷՋ

—

Հռօմում հրատարակվող «Diritto» լրագրում տպված են գերմանական դեսպանի ճաշի ժամանակ պ. պ. Կեօյդելի և Կայրօլիի ասած ճառերի քաղուածքները: Պ. Կեօյդել Գերմանիայի կողմից շնորհակալութիւն յայտնեց Իտալիային, որ այս վերջինը մի հսկայական գործի սկզբունք տուեց: Սենտ-Գօթարդ սարի մէջ փորվող տունելը հեշտացնում է յարաբերութիւնները և ճանապարհի տարածութիւնը մի քանի ժամով փոքրացնում է: Չը պէտք է մոռանալ, որ Իտալիան թէ բարոյական և թէ ֆինանսական կողմից այդ գործին գլխաւոր մասնակցողն է: Կեօյդել շնորհակալութեան զգացմունքից դրդված իտալական Թագաւորի կենացը առաջարկեց: Կայրօլի շնորհակալութիւն յայտնեց գերմանական մեծ ազգի ներկայացուցչին, ասելով, որ այդ ազգը Իտալիայի հետ կապված է բարեկամական անքակտելի կապերով: Նա ասաց որ այդ օրը ոչ թէ միայն գիտութեան, աշխատանքի, արդիւնաբերութեան և առևտրի տօն է, այլ և խաղաղութեան սուրբ գործի տօն, որին նուիրված են պետական մարդկանց աշխատանքները և որը իտալական քաղաքականութեան գլխաւոր նպատակն է: Կայրօլի ասաց, որ նա գերմանական և զուիցերական դեսպաններին աւելի լաւ ցանկութիւն չէ կարող յայտնել, քան թէ այն, որ նոր ճանապարհը երեք պետութիւնների մէջ հաստատի բարեկամութիւն և ազատ յարաբերութիւններ, գերմանական կայսրի և Զվիցերիայի նախագահի կենացները առաջարկելով, Կայրօլի մտածում է փառաւոր Գերմանիայի և աշխատասէր Զվիցերիայի մասին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՈՆԴՈՆ, 9 մարտի: Կաբուլից տեղեկացնում են, որ Հերատի հետևակ զօրքի տասն և երկու գունդ և հեծելազօրքի չորս գունդ ուղղված են դէպի Գազնի:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մարտի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Թագաւոր Կայսրը հրամայեց ժանդարմների առանձին զօրաբաժինը ժամանակաւորապէս ենթարկել կոմս Լօրիս-Մէլիքօվի անմիջական իշխանութեանը, նոյն իրաւունքներով, որոնք յանձնված էին ժանդարմների շէֆին:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ